

Discurs del lliurament del VII premi PEN de traducció

Montserrat Camps

Enhorabona als premiats i als finalistes.

Donar un premi no és mai fàcil, perquè, ¿qui és capaç de fer de jutge d'allò que és millor? Potser podem estar d'acord en allò que és bo, però destacar allò que és millor o el que és el millor, en superlatiu, sempre és arriscat: implica subjectivitat, presa de posició i, per tant, risc.

En un premi de traducció s'hi afegeix encara un component més: el premi és atorgat a un traductor, però és impossible separar el traductor de l'obra traduïda. El pes de l'autor, viu o mort, sempre compta en la decisió. No és solament la dificultat del text traduït el que hom valora, conscientment o inconscient, sinó la importància, el pes cultural que representa l'obra original. Una obra literàriament significativa pot caure en mans d'un traductor mediocre i fer-lo millor del que és—no és el cas aquí—però un bon traductor pot de vegades, per raons diverses, traduir obres menors que no li permeten lluir com li caldria. Ara bé, quan s'uneixen l'ofici de traduir amb la rellevància del text original poden sortir meravelles, i és el cas d'avui.

Per primer cop en la història del premi de traducció del PEN, una història que no és pas tan llarga, el premi ha estat atorgat *ex aequo* a dos traductors. L'atzar hi té, com en tants aspectes de la vida, un paper molt important. Resulta que les dues traduccions premiades s'han publicat el mateix any, el 2021, àmbit del premi. Ens fou impossible distingir-ne una de l'altra, diferents com són, però iguals en qualitat i importància. La traducció dels *Pensaments i opuscles* de Pascal, feta per Pere Lluís Font, té al darrere el que ha de tenir una veritable traducció, hores de recerca sistemàtica i sense prejudicis del que és el text original, o sigui, filologia. No hi ha cap edició crítica fiable de Pascal, cal, doncs, decidir quin text es tradueix. Traduir no és vessar una llengua en una altra com qui rega l'hort amb aigua aprofitada. Traduir és, abans que res, establir quin text hom tradueix i per què, i quin sentit original té el text. Això és una mica més complicat com més allunyats en el temps són els autors, però també passa amb autors contemporanis, en què no sempre el text original és evident. La feina metòdica i rigorosa que hi ha darrere del text de Pascal i la molt pulcra versió al català de la interpretació del text en fan una traducció única.

Una cosa semblant, per bé que molt diferent, podem dir de la traducció de Nelly Sachs, *Als estatges de la mort*, feta per Feliu Formosa. Aquí es tracta de poesia, que no és només confegir paraules amb mètrica. Això és versificació, no traducció. Formosa ha traduït poèticament un text de poesia, enfrontant-se a reptes immensos pel sentit pregon del text original, per la llengua i el contingut. Si en un cas tenim els desafiaments de l'obra inacabada de Pascal, en l'altre tenim l'abisme del sentit poètic d'un original difícil i polisèmic. Quan els plats de la balança estan tan equilibrats que ni el millor àngel ni dimoni del judici final no els podria decantar, la solució de l'*ex aequo* ha estat la més justa, a parer del jurat. No hi ha hagut pas manca de consens ni discrepància, ben al contrari. Tothom ha estat d'acord que tots dos traductors s'ho mereixien sense que cap dels dos pogués quedar per sobre de l'altre. Tots dos traductors tenen una llarga trajectòria i experiència que no els ha

estat pas sobrerera en aquesta feina, ara premiada.

Enhorabona també als finalistes, dels quals el jurat reconeix l'excel·lent qualitat com a traductors. Alguns han publicat altres traduccions l'any passat, totes amb la mateixa qualitat, cosa que encara ha fet més difícil la tria, perquè si una obra sembla bona per uns criteris, una altra ho pot semblar més per uns altres. Un bon traductor exerceix la mestria en tota la seva feina, tant si tradueix un autor consagrat com un text de poca rellevància o menys conegut. És ingrata la feina de decidir i de retriar, segurament injusta i segur que subjectiva. Tanmateix, els traductors, al marge de les obres seleccionades enguany, són sense cap dubte persones d'ofici i de qualitat, i per això han estat seleccionats.

Dues coses més ha posat en relleu el premi enguany: l'una, l'enorme envergadura dels dos premiats *ex aequo*, i dic envergadura i no qualitat, perquè de qualitat n'hi ha molta en tots els textos avui esmentats. L'altra, la gran fortalesa de la traducció a Catalunya. El nombre d'obres traduïdes només el 2021 és enorme. El català incorpora cada any un munt d'obres de la literatura universal, ja sigui dels autors antics o dels contemporanis, i demostra així el vigor d'una llengua normal en una situació que no és gaire normal. Destriar-ne cinc finalistes va ser una feina ingrata i descomunal, molt ben consensuada, sense discrepàncies en el jurat, amb la consciència de la dificultat de la tria, però n'han quedat enrere molts d'altres que tenien una grandíssima qualitat. D'altres, tot s'ha de dir, potser podrien millorar, tanmateix, el gavadal de traduccions premiables era enorme. No va costar posar-se d'acord en els noms d'aquests cinc, tots ells de reconeguda trajectòria i experiència, però haurien pogut ser deu o dotze, o més encara.

Tot això, sense que pugui dir que la feina de traduir és fàcil o planera. És un ofici, una *tecne*, com diria Plató, però no és un ofici fàcil d'aprendre. Com tots els oficis, vol principalment molta pràctica, vol persistència i obertura de mires i, sobretot, vol honradesa. Llegir un text és aprendre, interpretar-lo és traduir, però només es pot traduir bé aprenent sempre, amb ulls oberts per deixar-se sorprendre per les idees de l'autor i per les giragonses desconegudes, també, de la nostra llengua. Traduir és establir un compromís amb el text i ser-hi fidel amb honradesa, sense trair ni l'autor ni, sobretot, un mateix. No es pot traduir de manera frívola, és un ofici exigent. Tots els finalistes i premiats d'avui han demostrat a bastament que tenen ofici i ens en felicitem tots, jurat i públic.

No és possible, en aquest context, deixar d'esmentar una persona que en tenia molt, d'ofici, i també molt apassionament per la feina: la Montserrat Franquesa. Ella també parlava de la importància de fixar el text, i de la importància d'obrir bé la ment per entendre el que diu l'autor. Desapareguda massa d'hora, qui sap quantes traduccions seves hauríem pogut gaudir i ja no tindrem mai. Que la memòria de la seva dedicació perduri entre nosaltres.

Amb el seu record, doncs, enhorabona a tothom, i moltes gràcies.

